

הישיבה המאתיים חמישים ותשע (רנט)

ביום כ"א באייר התשס"א (14 במאי 2001) בשעה 15:00, בבית האקדמיה בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, שרגא אירמאי, יהושע בלאו, משה בר-אשר (יו"ר), חיים גורי, אבי הורביץ, יעקב זוסמן, שמעון זנדבנק, אפרים חזן, אברהם טל, אבנר טריינין, אברהם יבין, ישראל ייבין, קציעה כ"ץ, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי;
החברים-היועצים שולמית אליצור, אהרן ממן, שלמה נאה, יוסף עופר, משה עסיס, משה פלורנטין, שמא יהודה פרידמן, מנחם קיסטר;
עובדי המזכירות המדעית רונית גדיש, עינת גונן, קרן דובנוב, מלכה זמלי;
יועצת הלשון ברשות השידור רות אלמגור-רמון.

סדר היום: א. תנחומים וברכות

ב. הרצאת אפרים חזן "לשון וסגנון בקובץ האיגרות של היעב"ץ"

ג. מילים בשימוש כללי

א. תנחומים וברכות

מ' בר-אשר: אני מבקש מחברי האקדמיה לכבד בקימה את זכרו של מורנו וחברנו הפרופ' אהרן מירסקי, שהלך לעולמו בשמונה באייר. תנחומיי ותנחומי האקדמיה כולה מסורים למשפחתו.

להבדיל, ברכת האקדמיה שלוחה לחברינו אהרון מגד, שנתעטר בפרס נשיא המדינה לספרות עברית לשנת התשס"א, ולנעמי שמר, המקבלת תואר דוקטור לשם כבוד מאוניברסיטת תל-אביב. אני מברך גם את יהושע בלאו, שקיבל תואר דוקטור לשם כבוד מן המכון לשפות מזרחיות באוניברסיטת פריז.

ב. הרצאת אפרים חזן "לשון וסגנון בקובץ האיגרות של היעב"ץ"

[הערת העורך: ההרצאה עתידה להתפרסם בספר היובל למשה בר-אשר, עורכים א' ממן וש'

פסברג, הוצאת ביאליק (בדפוס).]

ג. מילים בשימוש כללי

הודעת הוועדה למילים בשימוש כללי

1. מִסְרָן / יָדַע / יוֹעֵד – אינפורמנט
2. בְּרִיּוּת – wellness
3. מְחַקֵּר סְגֻלִי – qualitative research
4. (רֹפֵא) צוֹעֵר – סטאזיר (בלימודי רפואה); צוֹעֵרוֹת – סטאזי' (בלימודי רפואה)
5. עֲלִיט תִּקְרָה וּבִקִּיצוֹר עֲלִיָּה – בוידם (הצעת תיקון להחלטת המליאה)

רקע

1. מִסְרָן / יָדַע / יוֹעֵד – אינפורמנט

הגדרות

- מילון ובסטר (הגדרה b): One who supplies cultural or linguistic data in response to: interrogation by an investigator.
- מילון רב-מילים: (1) בלשנות; אדם הדובר לשון מסוימת והמספק לבלשן החוקר אותה נתונים לשוניים עליה; (2) אדם המספק מידע חברתי, תרבותי וכד' בתשובה לשאלות המוצגות לו על-ידי איש מחקר.
- מילון ההווה (בערך 'מסרן'): בעל ידיעה בתחום מסוים מתוך רקעו הטבעי והוא משמש מקור מידע לחוקר – בעיקר בתחום הפולקלור וחקר הלשון.

חלופות עבריות קיימות

- מילוני האקדמיה: מוֹדֵיע (סטטיסטיקה, התשי"ו); מוֹסֵר מִידַע (דמוגרפיה, התשמ"ז).
- מילונים כלליים: מילון ההווה: מִסְרָן (בערך באה הגדרה שנייה: בעל מסורה, מומחה למסירת נוסח המקרא בימי הביניים), רב-מילים: מִידַעַן.
- הערה: מִידַעַן משמש היום במשמעות 'אדם המתמחה במאגרי מידע ממוחשבים', ונגזר ממנו שם המקצוע מִידַעַנוּת. מונח זה כולל ברשימת המונחים המתגבשת בוועדת הספרנות.

נימוקים להצעות הוועדה

- במרכז הדיון בוועדה עמדה ההצעה יָדַע, המצויה במקורות במובן דומה (כגון במסכת עדויות), והוצעו גם ההצעות האלה: מְעִיד; יָדַע + לוואי (כגון יָדַע מְחַקֵּר, יָדַע מְסַרְתָּ, יָדַע לְשׁוֹן, יָדַע תְּרַבּוּת); סִחָד / יָפַח (מילים נרדפות לְעַד). אנשי מקצוע (חוקרי אנתרופולוגיה ופולקלור) דחו את ההצעות בכיוון הזה בין היתר בנימוק שאין מדובר דווקא במסירת 'אמות'. הוועדה ניסתה אפוא למצוא חלופה אחרת, שתוכל להתקבל על דעת אנשי המקצוע.
- יָדַע – המילה מצויה במגילות במשמע אחר.
- יוֹעֵד – שם פרטי מקראי (חיוק להצעה זו – שם הפעולה יְעִידָה שמשמעו מסירת עדות).
- מִסְרָן – אימוץ של מילה ששימשה בעבר.
- הצעות אחרות שעלו בוועדה: מוֹדֵיעַאי, מוֹדֵיעַן, מְקוֹרְאי, מְקוֹר תִּי.

2. בְּרִיּוּת – wellness

- פירוש המונח הוא רווחה גופנית, נפשית, חברתית וכלכלית.
- המונח נדון בעבר בוועדה (שבט התשנ"ט), והוחלט אז להציע אֶרְח (חיים) בְּרִיא (ההחלטה הובאה כדיווח למליאה בישיבה רמח באייר התשנ"ט).
- בעקבות תגובות של פונים לאקדמיה התבקשה הוועדה לשקול את האפשרות לחדש מונח של ממש. הוועדה החליטה לחזור ולדון במונח.

נימוק להצעת הוועדה: המילה בְּרִיּוֹת – על פי "בריות גופא ונהורא מעליא" (מתוך תפילת יקום פורקן) – היא הצורה הארמית של המילה 'בריאות', אך החקשר כולו עוסק במגוון תחומים המזכיר את האמור לעיל.

הצעות אחרות שעלו: יְטָבָה, יְטָבוֹת, רְחֻחוֹת, שְׁלוֹמוֹת, שְׁפִי. לקראת ישיבת המליאה הקודמת פנתה הגבי מלכה זמלי אל בעלי מקצוע רבים מתחום הבריאות וביקשה את תגובתם להצעת הוועדה. רוב מוחלט של המגיבים התנגד למונח בְּרִיּוֹת. רבים תמכו בהצעה שְׁלוֹמוֹת, וגם ההצעות יְטָבוֹת ויְטָבָה זכו בכמה תגובות חיוביות.

3. מְחַקֵּר סְגָלָה – qualitative research
מדובר בגישה מחקרית תיאורית-אתנוגרפית הרווחת בעת האחרונה במדעי החברה, ובייחוד בחינוך והוראה, והיא מנוגדת לשיטות המחקר הכמותיות-פוזיטיביסטיות. כלי המחקר העיקריים שלה – התצפית והראיון. החוקר או החוקרת מתבוננים במושאי המחקר ובהתנהגותם, מקשיבים להם בראיונות ומתארים תיאור מלא את מגוון התגובות וההתנהגויות בלא השערות והנחות מוקדמות על ההתנהגות הצפויה (שלא כשאלון סגור, שתוצאותיו מעובדות בכלים סטטיסטיים, והוא מיועד לאמת השערה).

לדברי הפרופ' נעמה צבר בן-יהושע מביה"ס לחינוך באוניברסיטת תל-אביב, השיטה הוכנסה לארץ בשם מחקר איכותי. כיום נהוגים שני השמות איכותי ואיכותני – עד כדי 'אסכולת מרכז הארץ' [איכותני] ו'אסכולת ירושלים' [איכותני].

בשנים האחרונות הגיעו לאקדמיה פניות חוזרות ונשנות בעניין זה. בעקבות זאת החליטה הוועדה להתערב במחלוקת כדי לקיים מינוח אחיד, אף כי שתי הצורות תקינות מבחינה דקדוקית.

בוועדה נשמעו טיעונים בעד ונגד איכותני: 'איכותני' קיבל הוראה חיובית בשימוש העממי ואיכותני ימנע דרמשמעות. מצד שני אימוץ המונח 'איכותני' יש בו משום הכשרת המשמע החיובי של 'איכותני'; כמו כן 'איכותני' יביא (ולמעשה כבר הביא) לשימוש ביכמותני. בהמשך הדיון הובע ספק אם בכלל נכון השימוש במילים איכותי / איכותני בהקשר זה. הוועדה חיפשה אפוא מונח אחר. ההצעה מחקר סגולי (שהעלתה פרופ' גלית חזן-רוקם) התקבלה פה אחד בוועדה.

לפני ישיבת המליאה רנו (כסלו התשס"א) הובאה ההצעה לידיעת הפונים, וכולם דחו אותה וביקשו מן האקדמיה שלא לשנות את המונחים המקובלים – איכותי / איכותני.

4. (רופא) צוֹעֵר – סטאז'ר (בלימודי רפואה); צוֹעֵרוֹת – סטאז' (בלימודי רפואה) בהכשרת הרופא יש הבחנה בין סטאז' – internship ובין התמחות – specialization (שלא כבתחומים אחרים שחסטאז' בהם הוא התמחות, כגון בעריכת דין).

בדיון שהיה בוועדה לפני כשנתיים התקבלה ההצעה צוֹעֵרוֹת, צוֹעֵר. דְּקֵנִי ארבעת בתי הספר לרפואה בארץ ראו ברובם בעין יפה קביעת מונח עברי תמורת המונח הלועזי. שניים מהם (פרופ' ביאר מחיפה ופרופ' מצנר מירושלים) ראו ביצוּעֵר או ב'רופא צוער' הצעה אפשרית.

לפי המילונים צוער הוא "בעל דרגה נמוכה במדרג הפקידות; בצבא – חייל בתקופת הכשרה לתפקיד, בעיקר חניך בבית ספר לקצינים (קָדֵט); "עובד המועסק במשרה לשם הכשרתו לתפקיד שהוא מיועד אליו, אם יסיים תקופת הכשרה זו בהצלחה". הוועדה החליטה לאמץ עתה את ההצעה שהתקבלה בעבר בוועדה (בשינוי קל): (רופא) צוֹעֵר או צוֹעֵר – סטאז'ר; צוֹעֵרוֹת – סטאז'.

הצעות אחרות: תְּרָגוּל; הַקְּשָׁרָה מְקוֹצְעִית; אֶכְשָׁרָה, מְתַאֲכָשֵׁר; אֶמּוֹן, מְתַאֲמֵן; יַעְבֹּדָה מְעֵשִׂית.

5. יַעְלִית תְּקַרָּה ובקיצור יַעְלִיָּה (בוידם) – הצעת תיקון להחלטת המליאה

בישיבת המליאה רנו הוחלט לקבוע עגליה תמורת בוידם (ראה לעיל, עמ' 150). בעקבות ההחלטה עלתה בוועדה הבעיה שהמילה 'עלייה' אינה יכולה לשמש מונח רשמי בגלל הרב-משמעות שלה. אמנם לא ברור אם בבנייה החדשה נבנים חללי אחסון מותחת לגג, ובכל זאת החליטה הוועדה להציע למליאה לקבוע מונח רשמי: עליית תקרה, ולצדו המונח המקוצר עלייה.

מ' בר-אשר: לפנינו חמש הצעות פרי עבודתה של הוועדה למילים בשימוש כללי. יציג אותן יושב ראש הוועדה האד' קיסטר, שגם ביקש לשתף את המליאה בשאלה עקרונית השבה ועולה בוועדה מן העיסוק במילים אלה ובדומותיהן.

מ' קיסטר: אני רוצה להציג תחילה את שלוש המילים הראשונות – ההצעות השונות לאינפורמנט וההצעות פְּרִיּוֹת ומחקר סגולי. המונחים שונים זה מזה בבעיות שהם מעוררים, אבל יש להם גם צד משותף, והייתי רוצה לשמוע את דעתכם בעניין.

המונח אינפורמנט משמש בכמה תחומים, ובהם גם לשון ופולקלור. במילוני האקדמיה בתחומים סטטיסטיקה ודמוגרפיה יש מודיע ומוסר מידע, במילון ההווה נמצא מסרן וברב-מילים מידען. ואולם אין ספק שהמונח המתבקש הוא עד. ואכן נמצאנו למשל במחקרו של בן-חיים על העברית והארמית נוסח שומרן. בעיה אחת היא שהמילה עד תפוסה ללשון המשפט. אמנם אפשר למצוא לה מקבילות, כגון סְהִד, יִפְתָּ, אבל אלה אינן שקופות. בעיה אחרת היא שאנשי המקצוע, בעיקר בפולקלור, התנגדו נחרצות לשדה סמנטי זה של עדות גם בטענה שאין מדובר במסירת אמת וגם משום שהנטייה בימינו להתרחק ממונחים היכולים ללמד על הייררכייה כלשהי בין החוקר לאינפורמנט. בעקבות דבריהם החד-משמעיים שלא ישתמשו במונח מעין זה, שינתה הוועדה כיוון בדיוניה והעלתה רעיונות מרעיונות שונים מן השורשים יד"ע, יע"ד, מס"ר – כפי שאתם יכולים להיווכח מן ההצעות המונחות לפניכם. השאלה העולה ממקרה זה היא מה משקל ראוי לייחס לדעת ציבור המשתמשים.

המונח הלוועזי wellness הוא מונח חדש המייצג השקפת עולם שלמה. הגב' זמלי עשתה עבודת חריש עמוקה אצל הצרכנים האפשריים והאנשים העוסקים בתחום, ואני רוצה לקרוא לכם מכתב שהיא העבירה אליי מד"ר גליצמן בנושא:

ראשית חשוב להבין כי המושג wellness הוא סובייקטיבי ומהווה תוצאה של שביעות רצון אישית המשקפת תהליך מורכב של אורח והרגלי חיים, תזונה, פעילות פיזית, קוגניטיבית, חברתית, תעסוקתית, משפחתית וכדומה. זאת תשובה עכשווית של אדם הנשאל לשלומו או הממוקד בדיאלוג פנימי עם עצמו ומגיע למסקנה כי התשובה לשאלה היא: טוב לי, אני מאושר וישנה לי רווחה.

העברית מזמנת לנו מילה העונה בדיוק להגדרה ומביעה את המושג בשלמותו – המילה שלום, כפי שאנו קוראים למשל באבות דר' נתן: "כל המרבה מעשים טובים משים שלום בגופו". אך כמו במקרה הקודם אין המילה שלום, עמוסת המשמעוים, יכולה לשמשנו, ואנו אנוסים לחפש לה תחליפים. בתמיכה נרחבת זכתה בוועדה ההצעה שְׁלוֹמוֹת, המיוסדת כמובן על שלום, אולם בסופו של דבר גברה ההצעה פְּרִיּוֹת, שיתרונה הכולט שאיננה חידוש. היו גם הצעות אחרות – כעולה מדברי הרקע. ברם משהביאה

הגב' זמלי את ההצעות השונות לציבור המשתמשים הפוטנציאלי וערכה אצלם משאל, התברר שההעדפה הברורה היא להצעה שלומות דווקא. ושוב עולה השאלה באיזו מידה צריכות הוועדה והמליאה להתחשב ברצון קהל היעד, שלא לומר להיענות לו. כלום כדאי או צריך לומר את דברנו בלי קשר אליו, שמא תמיד עלינו לבקש את אישורו? אקרא מכתב תגובה אחד שקיבלנו בעניין זה ממר ערן דולב:

קראתי את מכתבך ונעצבתי אל לבי. זאת יען כי עם כל הכבוד למלומדים, הרי שכולטת בחסרונה תחושת הוויה. חלק מן המילים המוצעות אין להן כל סיכוי להתקבל על ידי העוסקים במקצוע, קל וחומר על ידי הקהל הרחב. wellness או well-being איננו מונח מתחום הרפואה אלא מתחום התפקוד, ובעיקר מתחום הטוב – על פי ההגדרה, הכוונה והמשמעות. את חטאיי אני מזכיר היום. לי נראתה מאוד המילה שלומות על מטענה האסוציאטיבי, אולם בדיון משפחתי שנערך בליל שבת היו כמעט הכול תמימי דעים באשר לאיכותה של המילה וְטָבָה. רעייתי, שדרנית בקול ישראל, אף הרחיקה לכת בסברה כי המילה יטבה קליטה מאוד ונעים יהיה לקדמה מעל גלי האתר. עיקר שכחתי, פְּרִיזת זכתה בציון הנמוך ביותר. הכנסתה תנציח את השימוש במילה הלועזית, וחבל.

המונח השלישי – מחקר סגולי – נולד ממחלוקת בין שתי אסכולות. האסכולה הירושלמית גורסת מחקר איכותני ואילו התל-אביבית מחקר איכותני. הוועדה התלבטה אם לדון בשאלה, והחליטה להיכנס לעובי הקורה משום שראתה בהאחדת המינוח את אחד מתפקידיה. בהתלבטות שבין איכותני לאיכותני נטתה הוועדה לאיכותני, אבל אז עלתה השאלה במה מחקר זה איכותני או איכותני לעומת מחקר אחר. בעבר שלט בכיפה במדעי החברה המחקר הכמותי. נראה שאין זאת אלא שצמד ההפכים כמות-איכות השפיע כאן. על כן לבסוף לא הכריעה הוועדה בין שתי האסכולות, אלא ביכרה את הצעת פרופ' חזון-רוקם מחקר סגולי. אבל השאלה צריכה להישאל: האם באמת חופשית הוועדה להחליט כאוות נפשה, או שמא ידינו כבולות מראש להחליט בין איכותני לאיכותני בלבד? האם נכונים המשתמשים בשתי האסכולות לעבור להצעה שלישית? לסיום אזכיר עוד כדוגמה קיצונית מונח אחד שהוועדה עסקה בו לא מעט, ולא הגיע אל קן הגמר בשל התנגדותו הנחרצת של נציג קהל היעד להחלטת הוועדה. מדובר במציאת חלופה עברית לבעל המקצוע המכונה פרמדיק. זמן לא מבוטל ישבה הוועדה על המדוכה והציעה רַפְּאֵי חירום, אבל ארגון הפרמדיקים הודיע כי לא יסכים לעברות שמו ולא ישתף פעולה עם מי שיקבל את הצעתנו, והיא נגנזה.

הבאתי את הדוגמאות האלה – ויכולתי להוסיף גם אחרות – להצגת ההיבט הזה של אנשי הלשון מחד גיסא והמשתמשים מאידך גיסא. ברור שאין כל פסול בשמיעת דעתם ובהיוועצות עמם, וודאי שאין צורך לבחור דווקא בהצעות לא שקופות ומתוחכמות. אבל הסכנה או הסיכון מהתחשבות יתרה בדעת קהל היעד שהבחירה תיפול תמיד על ההצעות השקופות והפשוטות. חֶשְׁבוּ נא אם מילה כל כך לא שקופה כמו דייל הייתה מתקבלת לו היו מביאים אותה תחילה לפני צוותי האוויר, וכן דואר ומילים רבות אחרות המשמשות היום בפי כול. ואל לנו לשכוח שהמילה פרמדיק עצמה אינה שקופה כלל ובעיקר, ובכל זאת דבקים בה המשתמשים מטעמים מטעמים שונים.

מ' בראשור: השקיפות כאבן בוחן עיקרית לקבלתה של מילה עלתה לא רק מצד הדוברים, אלא גם מצד בלשנים. אבל הייתי רוצה שהאקדמיה תתמיד במה שעשו ראשונים, ותוסיף לשאוב ככל האפשר מן המקורות. כמובן, צריך למצוא את האיזון הראוי.

ש' אירמאי: אני רוצה להתייחס רק לאחת משלוש ההצעות שהאד' קיסטר פתח בהן – מחקר סגולי. הוועדה למילים בשימוש כללי היא מהחשובות בוועדות, אבל הפונים אליה מייצגים בדרך כלל תחום עיסוק מצומצם, ושומה על חברי הוועדה לראות את התמונה בשלמותה ולשקול גם שיקולים מערכתיים.

ישנו גוף בין-לאומי בשם ISO, והוא אשר על קביעת שמות בין-לאומיים מוסכמים למיני גדלים ויחידות. מכון התקנים הישראלי, כמכוני תקנים אחרים בעולם, מחויב לקביעות גוף זה. אני מייצג את האקדמיה במכון התקנים ודואג שהמונחים יהיו טובים מבחינת הלשון, שלא יסתרו אלה את אלה ושיעלו בקנה אחד עם מונחי האקדמיה. למינוח של מכון התקנים מעמד חשוב, ובתי המשפט שנוזקים מפעם לפעם לשאלות מינוח מתייחסים אליו בכובד ראש. לא ייתכן אפוא שתבוא ועדה כגון הוועדה למילים בשימוש כללי ולא תתחשב במינוח רב השנים של הוועדות המקצועיות של האקדמיה ושל מכון התקנים הישראלי, ותיתן מובן אחר למונח המשמש בעשרות מקצועות במובן אחד.

לפניי כארבעים מונחים בכל ענפי המדע והטכנולוגיה שבהם שם התואר סגלי בא חלף specific. כך למשל משקל סגולי (specific gravity), צריכה סגולית (specific consumption), שיעור סגולי (specific rate) ועוד. מצד שני כנגד qualitative בא תמיד איכותי. למשל דרך איכותית (qualitative method), ייצוג איכותי (qualitative representation). כיצד זה הופכת הוועדה את היוצרות ומציעה כי במקצוע אחד בלבד qualitative לא יתורגם איכותי אלא סגולי? בעשותנו כן כמו ידינו אנחנו מוסיפים למהומת המינוח ויוצרים בבל של מונחים.

מ"צ קדרי: בשאלה העקרונית שהעלה האד' קיסטר דעתי היא שאין לתת משקל מוגזם לנוהג בקרב קבוצה כלשהי, אפילו מדובר באנשי המקצוע. לאקדמיה יש שיקולים אחרים שעליה לשקול. כמובן אפשר לשמוע ולהתחשב, אבל לא לראות בזה סוף פסוק. אם ניתן לציבור המשתמשים משקל יתר, התוצאה תהיה שלא נוכל להכריע ולא יהיה לוועדות ערך.

אשר למילים שמדובר בהן, אני מבקש להעיר הערות אחדות. לשורש עו"ד יש לא רק המשמעות של 'עדות', אלא גם של 'קשירה' – "חִבְלֵי רְשָׁעִים עֲוֹנֵי" (תהלים קיט, סא). משורש זה במשמעות זו אפשר לגזור שם כגון עוֹד או מְעוֹד. להצעת הוועדה פְּרִיּוֹת אני מבקש להוסיף את ההצעה פְּרִיָּה, על פי פְּרִי – מלשון פְּרִי 'בריאות'.

אינני מסכים עם האד' אירמאי על ההכרח להאחיד את המונחים הטכנולוגיים עם אלה הכלליים. השימוש יכול להיות שונה, והוועדה למילים בשימוש כללי אינה צריכה לראות עצמה כבולה להחלטות הוועדות הטכנולוגיות. אם יש הצדקה לבחור במונח

אחר מזה שנקבע בטכנולוגיה, צריכה הוועדה לעשות כן. ואולם כאן אינני בטוח שהמילה איכות בעייתית. בבלשנות מקובל מחקר מְכַמֵּת ומחקר מְאִיץ, ואפשרות זו טובה בעיניי ממחקר איכותי או איכותני.

ק' כ"ץ: אינני חושבת ששם התואר סגולי מתאים. בפונטיקה מדברים על כמות התנועות ועל איכותן, ואיכות כאן במובן 'מהות'. זאת גם נראית לי כוונת הדברים כאן. ואולם מאחר שמדובר בשיטת מחקר מתארת, המבוססת על תצפיות ולא על סטטיסטיקה, אפשר לחשוב על הצעה בכיוון של מחקר תיאורי או מחקר תצפיתי.

מ' עסיס: אין לחדש אם אין בכך הכרח. לכן לדעתי המילה מסרן מצוינת. זאת מילה קיימת, והיא אוצרת בחובה גם את היות המקור מקור חי וגם את המסירה, כלומר שהוא מוסר את מה ששמע מרבותיו. אם יש לאקדמיה מילה מתאימה, אינני חושב שהיא צריכה לשעות לדרישות הציבור.

אשר ל־wellness, העברית מזמנת לנו את המילה טובה. אדם השרוי ב־wellness שרוי בטובה. הבעיה העיקרית בהצעה זו היא הפוליטיות של המילה טובה, אך אל לנו להירתע בשל כך מלבחור בה. העברית טובלת, כשפות רבות אחרות, מידה לא מבוטלת של פוליטיות, והכול מתפרש על פי ההקשר.

מ' ברי־אשר: התחושה היא שמתבקשת כאן צורה מופשטת, ולשם כך אין משמשת בעברית בדרך כלל צורת הבינוני. על כן נראה לי שהמילה טובה לא תצלח לענייננו.

א' אבנר: כדאי לנו להיות ערים להבדל שבינינו ובין קודמינו. בן־יהודה וועד הלשון פעלו באווירה כללית של אומה הלומדת את לשונה. מילים רבות חסרו, ואם הושיטו לציבור פתרון בקנה, קיבלוהו בדרך כלל בלי ערעור ובלי הרהור.

כדי שתופץ מילה ותתקבל נדרשים לה סוכנים טובים. בראשית תחיית העברית עמדו לה הגנות והמורים כסוכנים מצוינים. היום המצב שונה. אנו פועלים באווירה שונה, נוחה הרבה פחות לקבלת חידושים. היום צריכים החידושים לשאת חן בעיני אמצעי התקשורת. הם למשל הסיבה להתקבלות החידוש המיותר מְרַקֵּע, הנשמע חזור והישמע גם ברדיו וגם בטלוויזיה. גם צה"ל הוא סוכן טוב. כמובן אם מדובר במילים לא רווחות או מילים המיוחדות למקצוע מסוים, קבלתן קשה, ואינני מציע לנו לשאוב עידוד מהצלחות קודמינו, שפעלו בתנאים אחרים.

לפיכך אני בהחלט בעד נהייה אחר המקובל בציבור. אבל לא הייתי מתחשב באיזמים, כגון אלה שהשמיע נציג הפרמדיקים, וגם לא הייתי ממהר לאמץ מילות אפנה, שמטבען נעלמות כלעומת שצצו. ההתייעצות עם בעלי המקצוע חשובה, ולא הייתי רוצה שנייבש במו ידינו את מקור המידע הזה. אבל יש הבדל בין כתיבה בסגנון מקצועי לכתיבה בעברית. פעמים נראה שאין הסגנון המקצועי אלא כתיבת אנגלית במילים עבריות, ומזה צריך להיזהר.

אשר למילה הראשונה שעל סדר היום, אני מציע למליאה את שהצעתי בוועדה: צודקים חוקרי הפולקלור באמנם שאינפורמנט איננו עַד, והצעתי היא לקבוע מקור חי.

אינפורמנט הוא מקור בשביל החוקר, ולהבדילו ממקורות אחרים, כגון מקורות כתובים, הוא מקור חי שמספר מה ראה, מה חווה, מה הרגיש, מה נמסר לו וכיו"ב. נשאלתי בוועדה מה יהיה אם המקור החי ימות. אם ימות לא רק יחדל להיות חי, אלא יחדל גם להיות מקור.

גם wellness וגם qualitative research הן מילות אפנה. ייתכן שאם נאריך מעט את החיפוש אחר חלופה עברית למילה wellness, הצורך במציאתה יעבור מן העולם. אשר למחקר סגולי, במדעי החברה יש נטייה לנסות להידמות למדעי הטבע כדי שתדבק בהם הילת הדיוק המדעי והמהימנות שיש במדעי הטבע. מאחר שהמילה qualitative לא נולדה אלא מפאת בן זוגה quantitative, ואין היא מתאימה למונח שהיא באה לתאר – לא באנגלית ולא בעברית – אין לדבוק בחלופה איכותי או איכותני. בעקבות דברי הגב' כ"ץ, אפשר לחשוב על שם התואר מהותי.

א' טריינין: אני תומך במשאל מוקדם, היינו לפנות לאנשים ולדעת לאיזה כיוון הרוחות נושבות. גם אינני חושב שצריך לפסול אפנות מראש, אלא אם מדובר במילים מקוממות ממש. מכל מקום, אני מצטרף לדעת הגב' כ"ץ כי שם התואר סגולי אינו מתאים לסוג המחקר המדובר. סגולי הוא 'ספציפי', 'ייחודי', היפוכו של 'כללי'. הגב' כ"ץ גם צודקת בזה שאיכותי כאן משמעו 'מהותי'. גם כששואלים על טיבו של אדם, שואלים על מהותו. המילה איכות יכולה אפוא בהחלט להתאים. על כן אפשר ללכת לכיוון של מהותי או תיאורי, אבל אינני מוצא דופי באיכותי, ומאחר שאפשרות זו כבר נוהגת, הייתי קובע אותה. ואם קביעה זו עולה בקנה אחד עם המינוח בעולם המדע, אינני רואה זאת לגנותה.

האינפורמנט קשור לאינפורמציה, מידע, ואת החלופה העברית לאינפורמנט הייתי מחפש סביב השורש יד"ע. אולי מודיען. סיכויי התקבלותן של הצעות אחרות נראים לי קלושים.

גב"ע צרפתי: אני מצרף את קולי למצדדים במחקר מהותי. אם הבנתי את הדברים לאשורם, המחקר הכמותי באמת סופר ומשתמש בסטטיסטיקה, ואילו המחקר שכנגד בודק מה הוא הדבר.

א' ממן: כדאי לראות את חצי הכוס המלאה. אם הגיעו הדברים לכך שהאפשרות שהאקדמיה תקבע חלופה עברית לפרמדיק מהלכת אימים על ארגון הפרמדיקים, סימן שהם סבורים שהאקדמיה מצליחה להשריש את חידושיה.

ברמה העקרונית אני חושב שהוועדה למילים בשימוש כללי אינה צריכה לראות עצמה כבולה למינוח המקצועי במדע ובטכנולוגיה. זאת בדיוק הוועדה שצריכה להתחשב בציבור. ואולם כאן בעיית המינוח יכולה להיפתר אם לא נאפיין את המחקר במה שהוא כן אלא במה שהוא לא, ונקרא לו מחקר לא-כמותי. אם צריך להכריע בין איכותי, סגולי ומהותי, אני מעדיף סגולי כיוון שמצד אחד ממה ששמעתי כאן לא נראה לי שהמחקר הזה ראוי לתואר איכותי, ומצד שני כל דבר יכול להיחשב מהותי; גם כמותי הוא מהותי.

ההצעה פְּרִיִּית טובה מאוד בעיניי, במיוחד מפני שאיננה חידוש. אני גם מצדד באפשרות מְסָרְן לאינפורמנט.

א' טל: מצד אחד איננו צריכים לחשוש מהפיכת מילה לפוליטמית, מצד שני אל לנו להפריז בכך. מסיבה זו אני תומך בהצעה יַעַד לאינפורמנט ולא בִּמְסָרְן. במחקר, ובכלל זה המחקר הנעשה במפעל המילון ההיסטורי של האקדמיה, אנחנו רגילים לעטוק בעדי נוסח, וההבדל בין משמעות עד בצירוף עד נוסח לעד במשמעות 'אינפורמנט' איננו גדול.

י' בלאו: ראשית הערה כללית. ההתחשבות בעמדת המומחים שאליהם פונה האקדמיה אינה צריכה להיות מופרזת. מעטים המקרים שציבור זה הוא קבוצה מגובשת ונחרצת בהתנגדותה להחלטותינו. זכורה לי התנגדותם של הזואולוגים של ש-aquila תיקרא נְשָׁר. אבל בדרך כלל אין אלה פני הדברים.

אני מסכים עם ההצעה מחקר מהותי במקום איכותי. אין זה מחייב שהמחקר הכמותי איננו עוסק במהות, אלא שזאת תכונה בולטת יותר במחקר האחר. אני מסכים גם להסתייגותו של האד' טל מן ההצעה מסרן ולתמיכתו בהצעה עד. אינני רואה מקום לחשוש במקרה של עד מפוליטמיות מופרזת.

י' ייבין: מסרן הוא גם 'בעל מסורה', ומחשש בלבול לא הייתי בוחר באפשרות זו.

א' ייבין: מסרן נשמע לי יותר informer מאשר informant.

מ' בר-אשר: אבל במחקר מסרן כאינפורמנט מושרש. כך למשל במחקריו של פרופ' מורג.

ק' כ"ץ: גם המילה מידען משמשת – או לפחות שימשה בעבר.

ש' אליצור: בפועל משמשות גם מסרן וגם מידען. לכל אחת מהן קמו בוועדה מתנגדים בשם הפוליטמיות, אבל מאחר שהן משמשות, הייתי בכל זאת בוחרת באחת מהן. בדרך כלל ההקשר פותר את בעיית ריבוי המשמעים.

אני מסכימה עם המתנגדים למחקר איכותי. אין קשר בין מחקר זה לא לאיכות ולא למחקר האיכותי שנעשה במדעי הטבע. אמת, זה מחקר לא כמותי, ובתודעת האנשים שיצרו את המונח – גם בעברית וגם באנגלית – איכות היא היפוכה של כמות. דומה הדבר לשיניים הקבועות, הנקראות בפי הילדים שיני בשר, שהרי מה שאינו חלב הוא בשר. אגב, המחקר האיכותני גרר אחריו גם מחקר כמותני. מאחר שהסוגיה כולה נובעת מריב בין שתי אוניברסיטאות, עלינו לשאול את עצמנו אם כדאי לנו בכלל להכניס כאן את ראשנו.

מ' קיסטר: לאור הדברים שנשמעו ובניגוד לעמדתי בדרך כלל – מאחר שהשתכנעתי

שההצעה סגולי אינה נטולת בעיות, אני מציע להעמיד להצבעה גם את האפשרות שלא להחליט בשאלה או להחזיר אותה לדיון בוועדה.

מ' בר-אשר: נפתח בחלופה לאינפורמנט. לפנינו שש הצעות: יעד, מסרן, מידען, ידע, יועד, מודיען. אני מציע להצביע תחילה על כלל ההצעות החדשות שהועלו – ידע, יועד ומודיען.

הצבעה

בעד ידע, יועד או מודיען – 4

נגד – רוב גדול

מ' בר-אשר: משלוש האפשרויות יעד, מסרן, מידען נצביע כעת על מידען בגלל הבעייתיות המיוחדת בה: המילה משמשת היום בתחום מאגרי המידע הממוחשבים, והיא עתידה להיכלל ברשימת המונחים של ועדת הספרנות.

הצבעה

בעד מידען – 4

נגד – רוב גדול

מ' בר-אשר: נותרנו עם שתי ההצעות יעד ומסרן. ההכרעה ביניהן אינה פשוטה משום ששתיהן מהלכות. אף שעל הרוב אני בעד קביעת חלופה עברית אחת, ייתכן שיש מקום במקרה זה לקבוע את שתיהן.

י' בלאו: מאחר שמדובר במונח, עדיף לדעתי להכריע בין יעד למסרן.

ש' אירמאי: אולי כדאי שהוועדה למונחי המשפט תאמר את דברה אם רצוי שהמונח יעד יהיה גם witness וגם informant.

מ' בר-אשר: אני חושב שאין בכך צורך. נצביע תחילה אם לקיים את שני המונחים יעד ומסרן או רק אחד מהם.

הצבעה

בעד קיום שתי החלופות יעד ומסרן – 15

הוחלט: יעד, מסרן (אינפורמנט).

מ' בר-אשר: ל-qualitative research נשמעו כמה וכמה הצעות: מחקר איכותי או איכותני – על פי האסכולות השונות; מחקר סגולי, הצעת הוועדה; מחקר מהותי או מחקר תיאורי. אך תחילה נעמיד להצבעה את השאלה אם להכריע בעד אחת החלופות או לא להכריע, כלומר אם להסיר את השאלה מסדר יומנו.

הצבעה

בעד קביעת מונח - 8

נגד - 12

מ' בר-אשר: לפני שנצביע על חלופה עברית למושג wellness, אבקש לשמוע אם יש לגב' זמלי, שאספה את הנתונים, שאלה וביררה, מה להוסיף בעניין.

מ' זמלי: את ההצעות שעלו בוועדה, ובהן פְּרִיּוֹת, הצגתי למגוון רחב מאוד של אנשים - אנשי בריאות ואנשי חינוך, מרצים באוניברסיטאות תל-אביב, ירושלים, חיפה ובאר-שבע - ורובם ככולם התנגדו להצעה בריות. אחד הטיעונים המרכזיים שלהם היה הדמיון בין בריות לבריאות. למשל 'דאגה לבריות' קרובה מדי ל'דאגה לבריאות'.

אין מדובר במושג אפנה. בשנים האחרונות אפשר לראות כיצד המושג מתפתח וצובר תאוצה, ומאחר שבשטח לא נוצרה עדיין חלופה עברית, נתגלגלה לידינו הזדמנות פז לקבוע מונח שיהיה לו סיכוי של ממש להתקבל ולהיקלט.

ההצעה שזכתה לתגובות האוהדות ביותר היא שְׁלוּמוֹת. לא הפריעה קרבתה למילה שְׁלוּמוֹת, המשמשת רק בצירוף רוב שלומות. למעשה כמעט שאין כאן כל חידוש משום שבמונחי הפסיכולוגיה משנת התשנ"ד קבעה האקדמיה שְׁלוּם הוא החלופה העברית ל-well-being. אלא שכאן הורגש הצורך בשם בעל חזות של שם מופשט, ומכאן הסימות ות. אולי גם הקשר לשְׁלוּמוֹת תרם את חלקו, ולא רק מבחינת התפיסה והשקפת העולם, ויעיד על הקשר הזה הצירוף בריא ושלם.

הצבעה

בעד פְּרִיּוֹת - 5

בעד שְׁלוּמוֹת - 12

בעד יְטָבָה או יְטָבוֹת - 3

נגד קביעת חלופה עברית - 2

הוחלט: שְׁלוּמוֹת (wellness).

מ' בר-אשר: ההצעה הבאה העומדת לדיון היא (רופא) צוֹעֵר חלף סטאז'ר וצוֹעֵרוֹת חלף סטאז'ר בלימודי הרפואה. כאמור בדברי הרקע, בהכשרת הרופא מבחינים בין סטאז'ר להתמחות, ולתקופה הראשונה נדרשת חלופה עברית.

י' עופר: במכללות לחינוך מדברים היום על סטאז'ר למורה בצעדיו הראשונים. האם החלטתנו תחול לא רק על תחום הרפואה?

מ' קיסטר: סטאז'ר הוא בדרך כלל מתמחה. אצל הרופאים נתקלים בבעיה מיוחדת, ועל כן נולד הצורך במונח נוסף. כוונתנו לא הייתה לצאת מתחום הרפואה.

מ' פלורנטיין: האם הסטאז'ר, שמוצע לקרוא לו רופא-צוער, הוא כבר רופא?

א' אבנר: הוא רופא שעדיין לא קיבל רישיון עבודה. בבית החולים מותר לו לתת טיפולים שרק רופאים רשאים לתת, אבל הוא עדיין צריך להיות בפיקוחו של רופא אחר. הוא איננו יכול לעבוד באופן עצמאי.

הצבעה

בעד (רופא) צוער; צוערות – רוב גדול

הוחלט: (רופא) צוער (סטאז'ר בלימודי רפואה); צוערות – סטאז' (בלימודי רפואה).

מ' קיסטר: ההצעה האחרונה עליית תקרה היא הצעת תיקון להחלטה קודמת שלפיה בידם הוא עלייה. עלה חשש לבלבול במקרה שחווה בנייה יחייב את הקבלן לבנות עלייה. כמובן בקיצור תוכל עליית התקרה להיקרא עלייה, אבל נראה שכמונח רשמי עדיף הצירוף עליית תקרה בהיותו חד-משמעי.

הצבעה

בעד עליית תקרה – רוב גדול

הוחלט: עליית תקרה [ובקיצור עלייה] (בידם).

הישיבה המאתיים ושישים (רס)

ישיבה מיוחדת במסגרת הקונגרס העולמי השלושה עשר למדעי היהדות

ביום כ"ה באב התשס"א (14 באוגוסט 2001) בשעה 11:30, באוניברסיטה העברית שעל הר-הצופים בירושלים.

הנוכחים: החברים ארי אבנר, משה אור, יהושע בלאו, זאב בן-חיים, יעקב בן-טולילה, משה בר-אשר (יו"ר), אבי הורביץ, יעקב זוסמן, קציעה כ"ץ, אמציה פורת, גד בן-עמי צרפתי, מנחם צבי קדרי; החברים-היועצים שולמית אליצור, דוד טלשיר, אהרן ממן, שלמה נאה, יוסף עופר, משה עסיס, שמא יהודה פרידמן, אלישע קימרון; מנכ"ל האקדמיה נתן אפרתי; עובדי האקדמיה ממפעל המילון ההיסטורי, מן המזכירות המדעית וממדור המחשוב; קהל רב.

נשיא האקדמיה משה בר-אשר נשא דברי פתיחה.

אחריו נשאו עובדי האקדמיה את ההרצאות האלה:

- א. הרצאת בנימין אליצור "מהדורת הירושלמי של המילון ההיסטורי"
- ב. הרצאת רונית גדיש "מאגר המונחים הממוחשב של האקדמיה ללשון העברית"
- ג. הרצאת מרדכי מישור "השתקפויות של נוסח אחר בניקוד כתב יד ארפורט של התוספתא"
- ד. הרצאת אביטל כ"ץ "התקליטור החדש של המילון ההיסטורי ללשון העברית"

[הערות העורך: הרצאת בנימין אליצור פורסמה במדעי היהדות 41 (תשס"ב), עמ' 195-210.]